

**THOMAS
PETTERSSON**

HOST

NEČEKANÝ VRAH

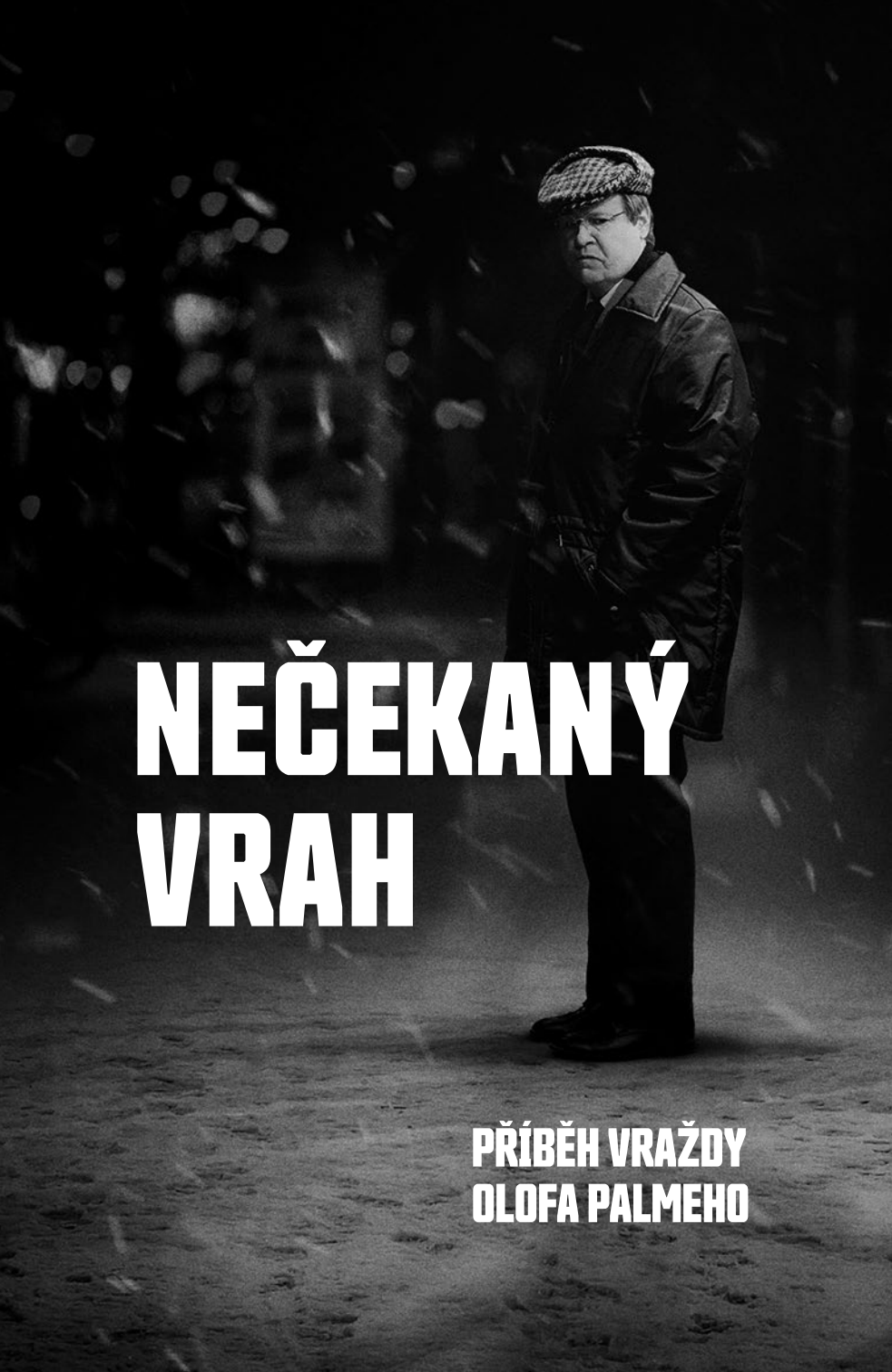
**PŘÍBĚH VRAŽDY
OLOFA PALMEHO**

**THOMAS
PETTERSSON**

BRNO 2022

**PŘELOŽILA
LUCIE OLEŠOVÁ**

NEČEKANÝ VRAH

PŘÍBĚH VRAŽDY
OLOFA PALMEHO

Překlad této knihy byl podpořen Švédskou kulturní radou
The cost of this translation was defrayed by a subsidy
from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged

Den osannolika mördaren

Copyright © Thomas Pettersson 2017 by Agreement with Grand Agency

Cover photo © Netflix 2022, used with permission

Translation © Lucie Olešová, 2022

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2022

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1234-8 (PDF)

ISBN 978-80-275-1235-5 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1236-2 (MobiPocket)

Obsah

Padesát devět minut, které změnilo Švédsko 11

Volný večer a návštěva kina.
Vražda a první svědecké výpovědi.

Náročná sobota 30

Policii se nedostává času a důkazních
materiálů. Stig Engström sestavuje
svou verzi.

Falešné stopy 41

Každodenní tiskové konference Hanse
Holméra a portrét pachatele ztěžují
situaci očitým svědkům.

Dva výsledky a jedna rekonstrukce 55

Stig Engström vyhledává pozornost
a zasévá pochybnosti.

V průběhu vyšetřování 68

„A pak tady máme Engströma
ve Skandii. Neřekl nám pravdu o tom,
co ten večer dělal.“

Muž ze Skandie uklizen 83

Vyšetřovatelé se zaměřují na PKK
a Stig Engström je z případu vyřazen.

Označení pachatele 89

Nový velitel pátrání hledá a nachází
osamělého pachatele: Christera
Petterssona.

Špatné svědomí policie 100

„Stig pořád mluvil jenom o Palmeho
vraždě. Nakonec jsem ho měl
plné zuby, nedokázal jsem to už
poslouchat.“

Vrahův profil 111

Použití úspěšné americké metody.
Vznik portrétu Stiga Engströma.

Olof Palme a jeho nepřátelé 119

Lži, tajnosti a podvojný účetnictví –
o tvrdém životě ve vrcholné politice.

Zajímavá hypotéza 135

Tajné hnutí Stay Behind a jeho vazby na Skandii.

Očekávatelný vrah 141

Návrat na místo činu a k prvním neovlivněným svědectvím.

Skandia a muž ze Skandie 153

O zamčené kanceláři a stagnující kariéře.

Další motiv 162

O soukromých a politických vazbách na Bofors a nelegálním obchodu se zbraněmi.

Dvě skupiny a jedna slepá ulička 170

Nové kontakty. Do ještě větší hloubky tajemného Švédska.

Z vojenské uniformy do městské rady 180

Život a existence Stiga Engströma – ne tak radostná, jak doufal.

Nenávist 188

„Stig se zkrátka přizpůsoboval. Když si to myslí všichni, tak on taky. Ve Švédsku panovala taková nálada, že lidi prostě neměli Palmeho rádi.“

Nešťastný konec

v osamění 201

O alkoholu, hněvu, rozvodu a závěru Stigova života.

Dítky skládačky

zapadají do sebe 204

Důvody vyřazení Stiga Engströma z případu. Objevuje se soused – sběratel zbraní.

Tři příběhy, jeden konec 222

O Stigu Engströmovi jako pachateli a jeho cestě na místo činu.

Poslední návštěva v Täby 232

Bývalá manželka: „Napadá mě jediné: že by někdo z těch, co ještě žijí, žaloval.“

Kruh se uzavírá 237

Přední americký expert na politické vraždy není překvapený. Mårten Palme: „Je to nepříjemné, skoro až šok, vidět Engströma.“

Osamělý šílenec

Stiega Larssona 248

Stará teorie opět ožívá – Stieg Larsson měl nakonec pravdu. Thomas Pettersson navzdory kritice získává cenu.

Expertní skupina okolo Engströma 255

Inženýr z Boforsu, absolvent Sigtuny, profesor soudní psychiatrie a sociolog dávají dohromady různorodé dílky pravdy.

Anatomie lži 261

Jak my lidé lžeme? A jak může policista vedoucí výslech odhalit lež?

Oprávněně podezřelý: Stig Engström 269

Konečné potvrzení, že jsme na správné stopě – ale jen málo novinek od vyšetřovatelů.

Sbohem, vražedná zbraň 276

Klíčová svědci identifikují Engströma a naděje na nalezení vražedné zbraně mizí.

Předběžné vyšetřování 287

„Skarpová ho považovala za schopného policistu, nejlepšího, s jakým kdy pracovala. A on dobrý skutečně byl, ale ohledně Engströma se prostě spletl.“

Shoda ohledně Engströma 297

„Myslím, že svou roli sehrály i předsudky. V policii v té době vládla silně machistická kultura. Lidé jako Engström, se svérázným vystupováním, se zkrátka považovali za velmi nepříjemné.“

Zadostiučinění pro Häggströma 306

Dobře odvedená práce profesionála nebyla přijata vstřícně. Ale tisková konference Kristera Peterssona tuto křivdu napravila.

O anonymních zdrojích 310

Poznámka ke zdrojům 310

Opakující se zdroje 311

Vysvětlivky 312

Výběr relevantní literatury 333

Padesát devět minut, které změnily Švédsko

Tak jako každý jiný den švédského premiéra zodpovědného za hromadu povinností byl i poslední únorový pátek roku 1986 plný více či méně důležitých soukromých a státnických záležitostí. Ochranka vyzvedla Olofa Palmeho doma okolo půl deváté a odvezla ho na jedno z nejpříjemnějších setkání týdne – tenisový zápas s Harrym Scheinem v Královské tenisové hale. Tuto tradici oba přátelé dodržovali už mnoho let. Po zápase se zastavili ve Strömově pánském krejčovství na rohu ulic Sveavägen a Kungsgatan v centru Stockholmu. Olof šel vrátit oblek, který si tam předchozího dne koupil – jeho manželce Lisbeth se nezamlouval.¹

Po vyřešení několika stranických záležitostí na Úřadě vlády čekala premiéra Palmeho náročná schůzka s iráckým velvyslancem, jejímž tématem měla být bezpečnostní politika. V závěru rozhovoru zazněla informace, která Palmeho zneklidnila – podle všeho disponoval Írán přenosným protiletadlovým systémem Robot 70 od švédské firmy Bofors, a to i přesto, že figuroval na seznamu zemí, do nichž byl export zbraní zakázán.²

Rozmrzelý a podrážděný premiér poobědval s kolegy z vlády, náladu mu však záhy spravila návštěva reportérů z redakce

Státního zpravodaje a rozhovor s nimi. Potom si Palme dopřál větrníky s norským velvyslancem a odebral se na schůzku s Margaretou Grapeovou, ředitelkou Mezinárodního centra odborového hnutí. Pracovní den švédský premiér zakončil různými drobnými úkony, a když konečně znovu překročil práh svého bytu na adrese Västerlånggatan 31 v Gamla stan, historickém centru Stockholmu, čekal ho volný večer. Ochranku už dávno poslal domů, což u něj nebylo nic zvláštního. Na vlastní přání ji využíval co nejméně.

Po krátké debatě se synem Mårtenem a s jeho snoubenkou se manželé Palmeovi rozhodli, že se večer vydají do kina na švédskou komedii *Bratři Mozartovi*. Olof dokonce kdysi dostal nabídku ve filmu účinkovat, ale odmítl ji. Manželský pár vyšel z bytu přesně ve 20.30 a odjel metrem na zastávku Rådmansgatan v blízkosti kina Grand.³

Dole ve stanici metra v Gamla stan na ně někdo povzbuzený pátečním popíjením zahalekal „Ahoj, Palme!“ a Olof mu stejně hlasitě odpověděl. Ke švédskému premiérovi se mohl na vzdálenost pouhé paže přiblížit kdokoli. Od stanice Rådmansgatan až k pokladně kina šel jeden muž tak blízko manželů Palmeových, že k němu dolétaly útržky jejich rozhovoru. Tento návštěvník kina si stejně jako mnozí další všiml, že premiérova ochranka není v dohledu.⁴

Když si manželé Palmeovi vyzvedli vstupenky, vrátili se se synem a jeho snoubenkou před kino. Mårten si nevšiml, že film začíná až ve 21.15, takže ještě dobrou čtvrt hodinu postávali venku na ulici Sveavägen, kde na ně všichni dobře viděli. Ostatní návštěvníci kina do sebe vzájemně šťouchali: „Hele, vždyť to je Palme!“⁵

V sále byla spousta lidí, které znal premiér osobně, takže na něj kývali. Přímo za Palmeovými seděli předseda Centrálního odborového svazu Björn Rosengren a jeho manželka Agneta.

Olof s Björnem stihli ještě probrat pár pracovních záležitostí, než začaly reklamy a Lisbeth na ně káravě sykla.

Chvíli před závěrem *Bratrů Mozartových* skončilo v jiném sálu kina Grand promítání sovětského filmu *Jdi a dívej se*. V jedenáct hodin večer vyšly ze sálu do foyer dvě přítelkyně, Margareta Storhöková a Anneli Korhonenová. Korhonenová zamířila na toaletu a Storhöková na ni čekala u vchodu. Tam si všimla, že do foyer skrze skleněné dveře upřeně zírá nějaký muž.⁶

Po návratu z toalety si zírajícího muže všimla i Korhonenová, a jakmile obě přítelkyně vyšly na ulici, zdálo se jim, že je muž sleduje „napjatým a neklidným“ pohledem. Dál však stál před kinem, jako by na něco nebo někoho čekal.

Pro Storhökovou a Korhonenovou byl 28. únor 1986 dosud zcela obyčejný den. Proč by si měly najednou pečlivě všímat toho, co se okolo nich děje? Naše smysly jsou pod neustálou palbou vjemů. Na to, co nám nepříjde důležité, prakticky okamžitě zapomínáme, jinak by se nám přetížil mozek.

Jeden člověk v jejich okolí se ale od očekávaného vzorce odchýlil, takže si ho všimly. Jenže jak vypadal? Vybavit si zpětně něčí vzhled není vůbec snadné. Když byla Storhöková o několik dní později požádána o popis onoho zírajícího muže, uvedla, že vyhlížel seversky, byl vysoký asi 175 centimetrů, měl modré oči a světlé vlasy. Pamatovala si, že měl polodlouhou světlemodrou bundu a tmavomodré kalhoty.⁷ Zkrátka obyčejný muž středního věku. Odlišoval se však dvěma detaily: muž měl „velké brýle se světlými obroučkami nebo prostě brýle se širokými obroučkami“ a „světlehnědou čepici s klapkami na uši“.⁸

Muže čekajícího před Grandem si všimli i další návštěvníci kina, mezi jinými Lars Knubb. Ten viděl muže ve tmavém

oblečení a „sportovní čepici se štítkem“. Dotyčný stál nalevo od vchodu a nepůsobil jako návštěvník kina. Vypadal jako kombinace seriálové postavy Marva Fleksnese a komika Björna Gustafssona. Prostě potrhle, shrnul popis Knubb.⁹

O několik minut později, konkrétně ve 23.07, skončil film *Bratři Mozartovi*. Manželé Palmeovi ještě chvíli zůstali v sále a potom odešli do foyer, kde Olof prohodil pár slov s dospívající dívkou, která požadovala „více peněz na kulturu“. Rosengrenovi zvažovali, že by Lisbeth a Olofovi nabídli odvoz domů, ale nakonec to neudělali.

Venku na ulici se Olof a Mårten i s partnerkami zastavili před výlohou knihkupectví v kancelářské budově ABF nedaleko kina. Bavili se o tom, co podniknou dál. Okolo čtvrt na dvanáct se páry rozloučily a Lisbeth s Olofem se vydali pěšky domů. Tehdy si Mårten všiml muže, který si upřeně prohlížel výlohu prodejny nábytku vedle knihkupectví. Podle Mårtena bylo muži okolo čtyřiceti let, měřil asi 180 centimetrů a byl mohutné postavy. Na sobě měl modrou zimní bundu sahající do půli stehén, „čepici s knoflíkem na štítku a nejspíš taky brýle s ocelovými obroučkami“.¹⁰

V té době už manželé Palmeovi mířili pěšky na jih. Lisbeth se po chvíli zachtělo podívat se do výlohy na opačné straně ulice Sveavägen, takže manželé přešli na protější chodník, nad nímž zástavbě dominovala obrovská kancelářská budova pojišťovny Skandia.

Tady se pohybovalo daleko méně lidí. Manželé se chvíli zdrželi před obchodem s oblečením Sari a potom zavěšení do sebe vyrazili domů. Olof krácel po straně blíž budovám, Lisbeth po straně blíž silnici.

V té chvíli scházel po schodech k východu z pojišťovny grafik Stig Engström. Na sobě měl tmavý tříčtvrteční kabát, tmavé

kalhoty, polobotky a čepici s klapkami na uši, které si svázal na temeni. V ruce držel malou tašku z hnědé kůže s poutkem na zápěstí.

Stig Engström přistoupil k posuvným dveřím vedoucím do recepcce a protáhl čtečkou svou kartu. Bylo 23.19. Na recepci seděli vrátný a vrátná; ženu Engström poměrně dobře znal. Jako obvykle s nimi před odchodem prohodil pár slov.

Otočil k nim svá široká záda a vrátní se dívali, jak grafik opouští budovu východem s číslem popisným 44 a po chodníku odchází.¹¹

V tomto okamžiku byli manželé Palmeovi a Stig Engström na této straně ulice Sveavägen téměř sami.

Na jižním okraji bloku, kde Sveavägen protíná ulici Tunnelgatan, postával konstruktér Anders Björkman. Po posezení s kolegy z firmy Bofors Aerotronic byl mírně podnapilý a před dlouhou cestou domů si potřeboval trochu vydechnout.¹²

Okolo Björkmana prošel kuchař Nicola Fauzzi, unavený po večerní směně, a rychlým krokem mířil na sever. Před vcho-dem do Skandie Fauzzi ke svému překvapení potkal procházející se manžele Palmeovy. Minul je „bez pozdravu“ a všiml si, že na chodníku nejsou sami – asi pět nebo deset metrů za Palmeo-vými kráčel nějaký muž. „To je určitě ochranka,“ napadlo Fauz-ziho automaticky, ale vzápětí změnil názor. Muž se pohyboval neohrabaně, téměř klopýtal, a na osobního strážce vypadal pří-liš staře. Fauzzimu utkvělo, že muž měl na sobě modrou spor-tovní bundu sahající do půli stehén, jinak si vzezření člověka jdoucího v patách manželům Palmeovým nevšímal.¹³

Kromě Palmeových a muže za nimi se v čase 23.21 nacházelo v blízkosti křižovatky ulic Sveavägen a Tunnelgatan dvaadvacet

osob, mimo jiné už zmíněný konstruktér firmy Bofors Anders Björkman, který stihl dojít až na roh, a přiovilý archivář Lars Jeppsson, odpočívající za stavební buňkou v ulici Tunnelgatan. Ostatní kráčeli po opačné straně ulice Sveavägen nebo seděli v autech stojících na křižovatce na červenou. I pro ně byl 28. únor 1986 zatím úplně obyčejný den. Kromě Nicolý Fauzziho, který šel pomalu dál a nyní už se nacházel na chodníku severně od Skandie, si nikdo neuvědomoval, že na ulici je i předseda švédské vlády.

Anders Björkman viděl tři lidi, které považoval za dvě ženy a jednoho muže. Měl dojem, že jdou spolu, a že se tudíž znají. Byl pouhé tři metry od nich, když muž náhle vystřelil a po pár vteřinách znovu. Několik svědků se později shodlo, že spíš než střelbu to připomínalo petardy nebo rány z chladnoucího výfuku auta.

Olof Palme se uprostřed kroku zhroutil na zem, jako by ztratil veškerou vládu nad tělem. Pachatel se rozběhl pryč a zmizel v potemnělé ulici Tunnelgatan.

Lidé v blízkosti místa činu si nevšimli, co se děje. Až po zaznění výstřelů se jejich pozornost stočila ke trojici u křižovatky. Svědkům nacházejícím se opodál nebo cestujícím v autech to připadalo spíš jako násilná potyčka dvou opilců, při níž ten menší upadl na zem. Jiní měli dojem, že pachatel cíhal na rohu, k procházejícímu se páru se připlížil zezadu a vypálil dvě rány. Další svědci se domnívali, že Palmeovi se s mužem nejdříve začali bavit, až potom dotyčný zcela nečekaně vytáhl zbraň.

Jelikož pachatel vystřelil prakticky ve stejném okamžiku, kdy na semaforu naskočila zelená a pustila proud vozidel mířících ze severu Stockholmu na jih, auta stojící na červenou mohla okamžitě vjet na široký chodník vedle postřeleného. Během několika vteřin stála u místa činu tři vozidla.

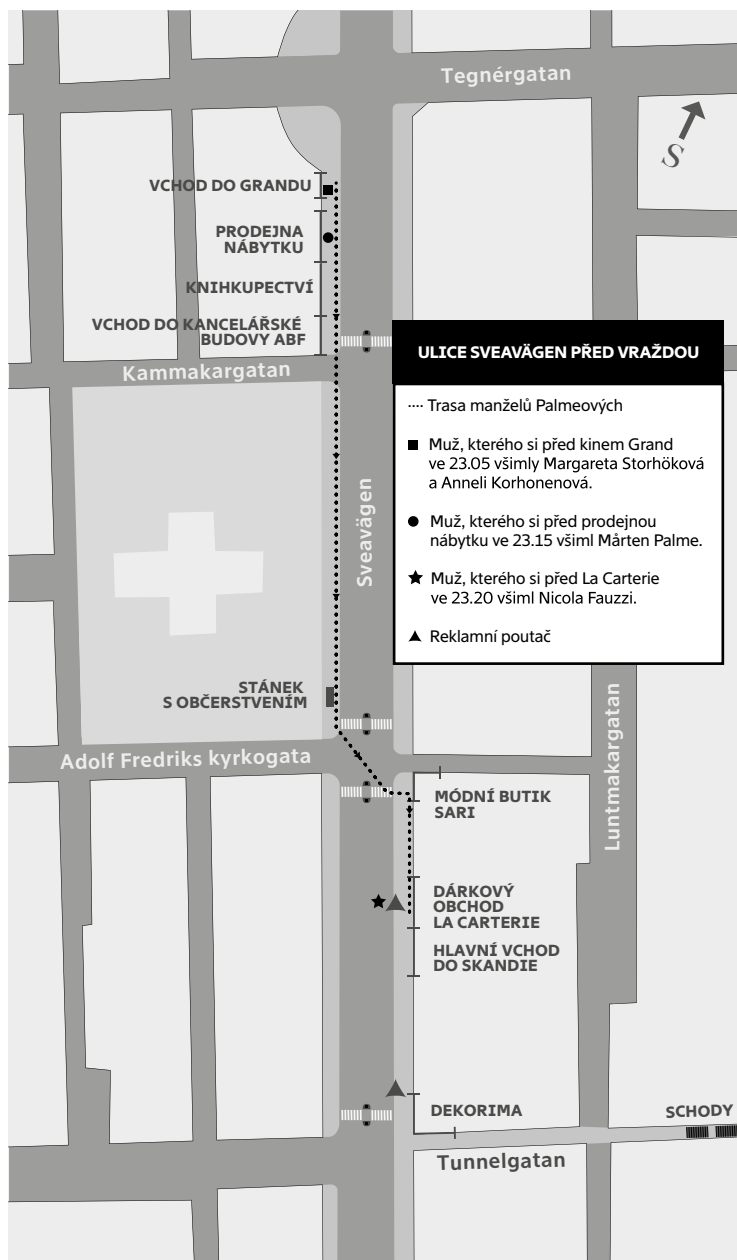

Foto: policie

Rekonstrukce Fauzziho setkání s manželi Palmeovými před dárkovým obchodem La Carterie

Pozice muže, kterého si Fauzzi všiml za manželi Palmeovými

Nejblíže zaparkoval taxikář Hans Johansson v bílém mercedesu. Spojil se s taxislužbou Solna, požádal operátora, aby zavolal na tísňovou linku, a čekal v autě na odpověď. Přitom sledoval, jak pachatel prchá ulicí Tunnelgatan mezi budovou Skandia a několika stavebními buňkami stojícími o něco dál. Pachatel se otočil, aby se ujistil, že ho nikdo nesleduje, ale do tváře mu Johansson neviděl.¹⁴

Taxikářův zákazník Stefan Glantz se mezitím rozběhl k postřelenému; těsně před ním k Palmemu přispěchaly dvě mladé dívky, Anna Hageová a Karin Johanssonová. Vystoupily z auta, které jim na okamžik zastavilo.^{15 16 17}

Před taxíkem zaparkovala dodávka značky Chevrolet, jejíž řidič Leif Ljungqvist sáhl po autotelefonu. Chtěl zavolat tehdejší tísňovou linku 90 000, ale v rozčilení vytočil špatné číslo.¹⁸

Jako třetí auto zastavilo BMW. Jeho majitel Jan-Åke Svensson si všiml Anderse Björkmana, který v modré zimní bundě, čepici a s plnovousem vyděšeně vykukoval ze vchodu prodejny výtvarných potřeb Dekorima na rohu. Svenssonovi došlo, že Björkman nejspíš viděl něco důležitého, a když se měl Björkman k odchodu, Svensson vystoupil z auta a přesvědčil ho, aby počkal na policii.¹⁹

Ljungqvist se konečně dovolal na tísňovou linku a vyhrkl: „Haló, na Sveavägen se stala vražda.“

„Nahlaste to policii,“ odpověděl operátor.

„Zastřelili ho,“ pokračoval Ljungqvist a jeho spolucestující Jan Andersson dodal: „Myslím, že byl slyšet jenom jeden výstřel.“²⁰

V pozadí se ozývalo, jak se Jan-Åke Svensson snaží mluvit s Björkmanem: „Vy jste to viděl, že ano?“²¹

Když se operátor stále zdráhal přepojit volajícího na policii, Leif Ljungqvist ztratil trpělivost a položil to. Proto se policii

jako první dovolal Anders Delsborn přes taxicentrálu společnosti Järfälla. I on stál předtím na červenou; vzápětí vjel na chodník na opačné straně ulice, nechal si od zákazníků zaplatit a vysadil je. Potom se rozběhl na místo činu.²²

Výstřely uslyšel i Lars Jeppsson za stavebními buňkami na ulici Tunnelgatan. O několik vteřin později spatřil muže, který prchal kolem něj ke schodišti vedoucímu nahoru na val Brunkebergsåsen. Když byl muž v polovině dlouhého schodiště, Jeppsson se odvážil opustit svůj úkryt a vyhlédl ke křižovatce, odkud se ozvaly výstřely, a uviděl asi pět lidí postávajících okolo ležícího těla.

Jeppsson pochopil, co se stalo, a otočil se za vrahem. Ten byl už na vrcholku schodiště, když se náhle ohlédl. Jeppssonovi se zdálo, jako by si ho muž prohlížel, a udělal několik kroků stranou, aby se ukryl za lešením. Potom muž zmizel. Měl mít Jeppsson větší kuráž a rozběhnout se za ním?²³

Se značnou jistotou se dá říct, že posledními svědky, kteří vraha zahlédli, byli Yvonne Nieminenová a Ahmed Zahir. Cestou domů procházeli kolem schodiště ústícího do ulice Davida Bagareho, když na opačné straně uviděli utíkat nějakého muže.^{24 25}

Samozřejmě je nenapadlo, že by si toho muže měli vtisknout do paměti; výstřely až k nim nahoru nedolehly a i pro Niemenovou a Zahira to byl doposud zcela obyčejný večer. Běžící muž přesto přitáhl jejich pozornost – tím, jak spěchal, jak se pořád ohlížel přes rameno, jak po něčem šátral v malé tmavé tašce. Nieminenová si posléze vybavila, že za ním vlál rozepnutý tmavý kabát sahající zhruba po kolena, že měl tmavé kalhoty a pod kabátem nejspíš tmavý svetr. Byl trochu mohutnější postavy, měřil asi 175–178 centimetrů a odhadem mu bylo pětáctičet

až pětáctýřicet let. Neběžel nijak zvlášť rychle a na sněhu mu to několikrát uklouzlo, běh mu očividně působil obtíže, možná proto, že „nebyl v kondici nebo z jiného důvodu“.

Niemenenová a Zahir šli dál po své straně ulice a u vrcholku schodiště vedoucího dolů na ulici Tunnelgatan narazili na Larse Jeppssona, který mezitím sebral odvalu a rozhodl se za vrahem vydat.

Zatímco se tito tři dali do krátkého hovoru, vrah dál prchal stockholmskými ulicemi.

Na místě činu se okolo postřeleného shromáždili vyděšení kolemjdoucí. Anna Hageová a Stefan Glantz začali poskytovat první pomoc. Nějaká šokovaná žena se snažila Hageovou odstrčit, chtěla, aby počkali na záchranáře. Prvními policisty na místě činu byli komisař Gösta Söderström a jeho kolega Ingvar Windén, kteří přijeli dvě a půl minuty po zavolání.

„Když jsem dorazil na místo činu, bylo tam asi deset lidí,“ uvedl Söderström později. „Stáli v kroužku okolo muže, který ležel na zádech v kaluži krve. Měl bledý obličej, zmáčené šaty a prázdný pohled, jeho zornice nereagovaly.“²⁶

Záhy přijelo i zásahové vozidlo ze stockholmského okrsku Södermalm. Gösta Söderström pěti policistům ze zásahovky nařídil, aby hned začali pronásledovat pachatele. Taxikář Hans Johansson k nim přiskočil, rozrušeně vykřikl: „Utíkal tam!“ a ukázal na ulici Tunnelgatan. Policisté podle Johanssona nereagovali dost rychle. „Nejdřív obhlédli místo činu, chtěli vyslechnout svědky a tak, jenže to už měl [vrah] dalších dvacet vteřin náskok.“

Mezitím se komisař Söderström snažil oslovit ženu, která „pobíhala po místě činu“. „Byla naprosto hysterická, zoufalá,

prostě úplně mimo. Vřeštěla: „Musíte zachránit mého muže!“ To jediné se z jejích zmatených výkřiků dalo vyrozumět.“

Pokusy o záchranu postřeleného Palmeho pokračovaly. Anna Hageová prováděla masáž srdce a Stefan Glantz se snažil poskytnout dýchání z úst do úst. Nebylo to snadné, Palmemu z úst i nosu vytékala krev. Anna Hageová klečela v kaluži krve, která se na zledovatělém chodníku rozlévala, a u výlohy Dekorimy se jeden svědek z pohledu na krev a z ruchu kolem ožívání pozvracel. V té chvíli dorazila první sanitka.

Gösta Söderström se opět pokusil navázat kontakt s ječící ženou. Chytil ji za paži, chtěl ji odvést k policejnímu autu, aby se posadila, jenže ona se bránila. Zareagovala až na třetí pokus, kdy na Söderströma vztekla a nepřičetně zakřičela: „Šílite? Vy mě nepoznáváte? Já jsem Lisbeth Palmeová a tamhle leží Olof!“

Komisař nejdříve tomu, co právě slyšel, odmítal uvěřit a znovu si prohlédl zakrvácenou oběť. Až tehdy podle „velkého zakřiveného nosu“ premiéra poznal. Někteří svědci se také dovtipili, kdo je onen postřelený. Pomalu jim začínalo docházet, co se na chodníku před nimi vlastně odehrává.

Až nyní, asi šest minut poté, co padly výstřely, oznámil Gösta Söderström centrále: „Obětí trestného činu je švédský premiér.“ Musel tu informaci zopakovat, sám se tuhle neslýchanou skutečnost teprve snažil vstřebat.

Olofa Palmeho odnesli do sanitky, Lisbeth nastoupila také a záchranáři je odvezli do nemocnice Sabbatsberg. Řidič v rozčilení zvolil špatnou trasu a sanitku zpomalil hustý provoz, ve skutečnosti to však nic nezměnilo: premiér zemřel v okamžiku, kdy hlavou dopadl na kamenné dlaždice chodníku.

Nahore na valu Brunkebergsåsen běžel Lars Jeppsson dál ulicí Davida Bagareho. Proběhl okolo policejního vozu a pohledem pátral po vrahovi, který se podle něj schovával pod lešením.

Vzápětí oslovil policistu, kterému popsal podezřelého: tmavomodrá zimní bunda a čepice se štítkem. Policista konstatoval, že to je dost chabý popis, ale rozeslal ho svým kolegům.²⁷

Další policista Jeppssona požádal, aby s ním šel k zásahovému vozidlu na místě činu, kde uvede doplňující informace. Pak může jít domů.

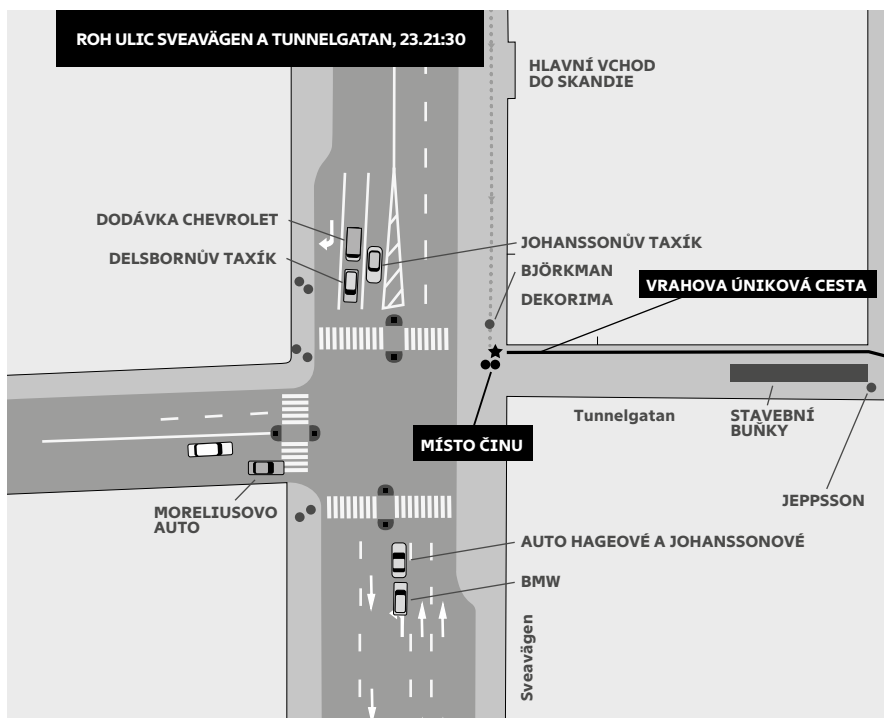
Anna Hageová a Stefan Glantz se snažili očistit si oblečení a navzdory chladu se vzchopit. „Jeden policista nám dal roli gázy. Tou jsme se otřeli, taky jsme se pokoušeli umýt se sněhem,“ vyličil Stefan Glantz později. Potom ale došlo ke zvláštní situaci – zatímco Anna Hageová odjela vypovídat na kriminálku, Stefan Glantz z místa odešel, aniž s policií mluvil a aniž vůbec postřehl, že se právě snažil zachránit život Olofovi Palmemu. Až při čtení ranního tisku si dal dvě a dvě dohromady.²⁸

Nyní se na scéně objevili i fotografové. První snímky zachycují policisty, jak natahují pásky, a přihlížející, kteří museli poodstoupit. Hlouček diváků se rozrostl asi na dvacet osob a v prvních okamžicích poznamenaných pocitem prázdnoty se v očích veřejnosti i policistů objevily slzy.

Pátrání po pachateli pokračovalo, ale policisté se neměli moc čeho chytit. Svědci na místě činu mluvili o tmavomodré bundě, Lars Jeppsson doplnil popis vraha ještě o kšiltovku. Taxikář Anders Delsborn naproti tomu uvedl, že pachatelem byl postarší muž v dlouhém kabátu a čepici s klapkami na uši. Oba popisy byly oznámeny všem hlídkám.

Policisté ze zásahovky nahoře na valu nikoho podezřelého nenašli, takže začali zastavovat kolemjdoucí a vyptávat se jich, jestli si něčeho nevšimli. K honu na pachatele se přidalo dalších deset policejních hlídek.

Když na místo činu dorazili komisaři Christian Dalsgaard a Lars Christiansson, zeptali se Gösty Söderströma, jestli

SVĚDCI

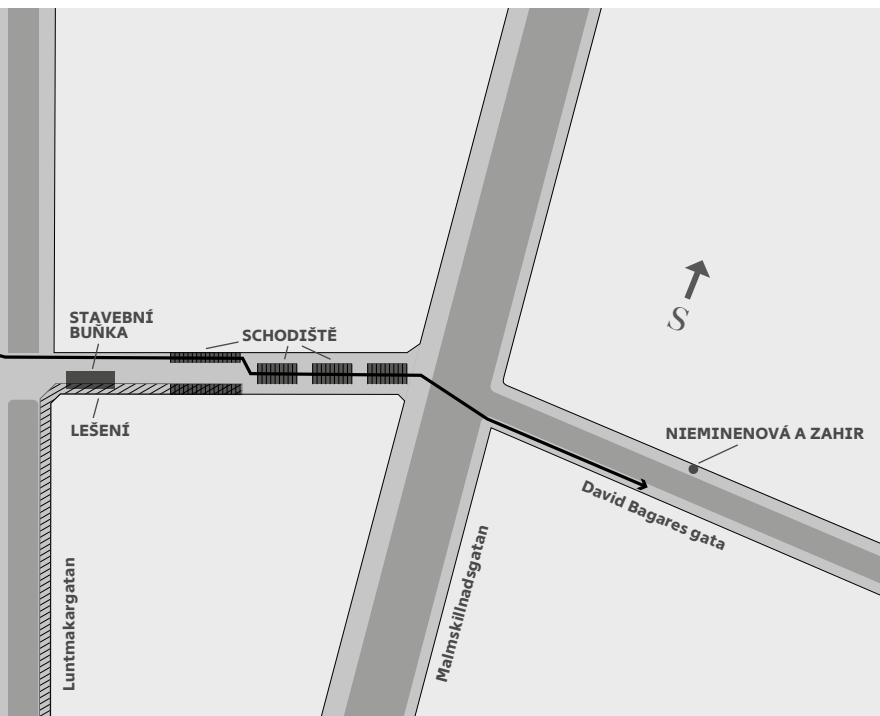
Anders Björkman,
pozice po vraždě

Lars Jeppsson
před stavební buňkou

Jan-Åke Svensson

Grafika: Ulrika Pedersénová

Yvonne Nieminenová a Ahmed Zahir nad schodištěm

Anna Hageová byla u postřeleného
jako první

Foto: policie

nepotřebuje pomoci, ten však nabídku s díky odmítl. Místo toho se dohodli, že Christiansson pojedí do nemocnice Sabbatsberg a pokusí se získat výpověď od Lisbeth Palmeové.

Jednoho operátora na policejní centrále napadlo poslat na ulici Sveavägen psovoda. Když dotyčný na místo činu dorazil, hned pochopil, že to tam pošlapalo tolik lidí, že snaha zachytit stopu by byla už zcela zbytečná.²⁹

Pouhých padesát metrů od místa činu bušil na vstupní dveře budovy pojišťovny Skandia dvaapadesátiletý muž ve tmavém tříčtvrtečním kabátu a v čepici s klapkami: Stig Engström, který se asi dvacet minut po odchodu z práce zase vrátil. Dovnitř ho vpustili překvapení vrátní. O dramatické střelbě nic netušili.

Engström byl v šoku a nedokázal se souvisle vyjádřit. „Tam venku postřelili nějakého chlapa, prý to je Olof Palme,“ vysoukal ze sebe.

Vrátní nechápali, co jim to vlastně líčí. Nejprve získali dojem, že Engström k Palmemu došel a pomáhal ho obrátit na záda. Na jeho oblečení však neviděli žádnou krev. Když se Engström trochu uklidnil, popsal jim událost tak, že k postřelenému dorazil o něco později. Dodal, že policie si zapsala jeho výpověď, ale o tom, že by viděl pachatele, se nezmínil.

O chvíli později zavolal domů manželce, že se zpozdl a domů do Täby bude muset jet nočním autobusem. Byl ale natolik zmožený, že se vrátní nabídli, že mu zavolají taxík; Engström prostě nevypadal, že by zvládl dojít až na zastávku. „Byl v silném šoku.“ Engström se z recepcie nakrátko vzdálil do nitra budovy, údajně proto, aby si vypil kávu.

Vrátné zaujalo zejména Engströmovo prohlášení, že oběť snad ani nemohl být Palme, protože zhroucený na chodníku

Foto: policie

Vrah proběhl nalevo podél stavebních buněk a pokračoval nahoru po schodišti

Foto: policie

Schodiště z vražovy perspektivy

Foto: policie

Místo činu z vražovy perspektivy, když se na vrcholu schodiště ohlédl

„vypadal tak malý“. Tento výrok působil zcela spontánně a autenticky, na rozdíl od toho, co jim líčil později, než se asi po deseti minutách vydal domů.³⁰

Personál nemocnice Sabbatsberg se mezitím snažil zachránit premiérovi život. V posledním zoufalém pokusu otevřeli lékaři Palmemu hrudní koš a masírovali mu srdce přímo rukama.³¹

Lisbeth Palmeová se nacházela v samostatném pokoji se zdravotní sestrou. Cosi ji pálilo na zádech a sestra zjistila, že Lisbeth jen o pár centimetrů unikla smrti: jedna střela jí proletěla kabátem a poškrábala kůži.³²

Švédský premiér byl prohlášen za mrtvého v 00.06, méně než hodinu poté, co v kině Grand skončilo promítání *Bratrů Mozartových*. Lisbeth Palmeová zatelefonovala synům Mårtenovi a Joakimovi a zdravotní sestra slyšela, jak jim oznamuje, že se právě stalo to, čeho se rodina tak dlouho bála.

Náročná sobota

Hned po půlnoci opustil komisař Gösta Söderström místo činu na ulici Sveavägen a odjel na stanici kriminální policie na ostrově Kungsholmen, kde chtěl sepsat hlášení o spáchání trestného činu. Do auta s sebou vzal několik svědků.

V sídle policie už na výsledch čekal taxikář Anders Delsborn společně s Annou Hageovou a Karin Johanssonovou. Když se přítelkyně začaly bavit o tom, čeho si vlastně stihly všimnout, Delsborn je požádal, aby o tom nemluvily; jejich výpovědi nesmělo nic ovlivnit.¹

Při výslechu neměly Anna Hageová a Karin Johanssonová moc co říct. Až do okamžiku, kdy se ozvaly výstřely, se soustředily na něco jiného a potom se zase věnovaly výlučně záchraně postřeleného. Johanssonová pachatele neviděla vůbec a Hageová si pouze všimla, že byl „tmavovlasý, ve středních letech a na sobě měl tříčtvrteční kabát nebo svrchník“.

Anders Delsborn naproti tomu uvedl, že při čekání na zelenou zabloudil pohledem na chodník a tam, jak si pamatoval, u křižovatky spatřil tři osoby: jeden pár a muže obráceného zády ke zdi domu. Měl dojem, že ti tři spolu mluví, a jakmile na semaforu blikla zelená, ozvaly se dvě rány. Delsborn postřehl záblesk

druhého výstřelu a všiml si, že pachatel drží zbraň v pravé ruce, „zbraň s nezvykle dlouhou hlavní, něco jako kolt“. Muž mu připadal 180–185 centimetrů vysoký a na sobě měl „šedý pánský klobouk“ a „šedý svrchník s černými skvrnami“. Na útěku se pachatel nepohyboval „s mladistvou hbitostí, nýbrž měl poněkud pomalejší krok“.

V budově policejní stanice na ostrově Kungsholmen panovala v tu chvíli situace, která by se dala označit za služební chaos. Důležití velitelé měli volno nebo odjeli na různé akce a nejvýše postavený policista aktuálně ve službě, náměstek policejního ředitele Gösta Welander, z centrály na několik hodin odešel, aby informoval vládu v jejím sídle v Rosenbadu.^{2 3}

Část opatření provedla policie správně, ale dopustila se i spousty přehmatů. Pátrání první hodiny po vraždě silně pokulhávalo mimo jiné z toho důvodu, že policejní velitelství nepovolalo jednoho z nejzasloužilejších vyšetřovatelů vražd v zemi, Arneho Irvella. Irvell byl zástupcem vedoucího oddělení vyšetřování násilných trestných činů a vedoucím pátrání Státní komise pro vraždy, ale podřízení ho chtěli nechat vyspat, protože usoudili, že jeho schopnosti budou zapotřebí později.⁴

První ohledání místa činu proběhlo okolo jedné hodiny ráno. Nebyl to nijak snadný úkol: uzavření oblasti bylo nedostatečné a všechny případné stopy ve sněhu už přihlížející rozšlapali. Technici si svítili ručními svítilnami a hledali nábojnice a střely a také stopy po střelách na fasádách domů, ale při prvním ohledání nic nenašli. Vedoucí techniků Wincent Lange noční pátrání po necelé hodině přerušil.⁵

Státní tajemník Ulf Dahlsten obvolal ze sídla vlády v Rosenbadu dostupné ministry. První schůzky, na které formálně převzal funkci premiéra Ingvar Carlsson, se zúčastnilo pět ministrů. Poté všichni společně odjeli do nemocnice Sabbatsberg.⁶

Tam zatím Lisbeth Palmeovou vyslechli dva policisté: Åke Rimborn a Lars Christiansson. Rimbornovi popsala Lisbeth dvě osoby, kterých si všimla mnohem dříve nedaleko jejich bytu v historickém centru. Napadlo ji totiž, že mohli mít s vraždou něco společného. V prvním celostátním pátrání, které bylo vyhlášeno okolo druhé hodiny ranní, se mluvilo o dvou tmavovlasých pachatelích na místě činu, možných členech teroristické organizace Ustašoviců. Informace o dvou pachatelích byla dementována až v sobotu v poledne.⁷

Christianssonovi totiž Lisbeth popsala jednoho pachatele jako „velkého, mohutného, tmavovlasého, v tříčtvrteční nebo po kolena dlouhé modré či tmavomodré zimní bundě“. Christiansson si také poznamenal: „Paní Palmeová utrpěla těžký šok a v tom okamžiku nebyla schopná poskytnout podrobnější popis.“

Do nemocnice dorazil i Mårten Palme se snoubenkou. Přijeli necelou hodinu poté, co se s Olofem a Lisbeth rozloučili před Grandem.

Domů na ulici Västerlånggatan odjela rodina Palmeova chvíli po druhé hodině ranní. Během noci si Mårten Palme vzpomněl na muže, který postával nedaleko jeho rodičů ve chvíli, kdy se těsně před vraždou loučili. Bylo mu okolo čtyřiceti let, byl asi 180 centimetrů vysoký a měl mohutnou postavu. Mårten okamžitě zavolal policii. „Na sobě měl modrou zimní bundu, dost dlouhou, zakrývala mu stehna. Na hlavě měl čepici s knoflíkem na kšiltu. Mírně se předkláněl, asi proto, že měl obě ruce v kapsách nebo pod bundou něco držel. Taký působil dost

„dotěrně“, ale ne přímo děsivě.“ Mårten dodal, že muž měl nejspíš také na očích brýle s ocelovými obroučkami.⁸

Lisbeth znovu vyslechla policie, tentokrát doma a v přítomnosti Mårtena Palmeho a státního tajemníka Ulfa Dahlstena. Na její přání nebyl tento ani žádný její další výslech nahráván.

Pachatele viděla bohužel jen při útěku z místa činu a postřehla toho málo. „Na chvíli se zastavil a ohlédl se, pak běžel dál. Nikoho dalšího si nevšimla. [...] Člověk, který vběhl do ulice Tunnelgatan, jí připadal jako asi čtyřicetiletý, zhruba 180 centimetrů vysoký muž ‚kompaktní‘ postavy a s krátkým krkem. Měl tmavší pleť, ale nebyl vyloženě jižanský typ, vlasy měl spíš dohněda. Na sobě měl modrou, trochu ‚naduncanou‘ zimní bundu, která mu sahala pod zadek. Měl širší tmavé, nejspíš šedé kalhoty.“ Lisbeth Palmeová měla také matný dojem, že šlo o starší model bundy, „jaký se ve Švédsku už moc nevidí“.⁹

Kolem šesté ráno vtrhl ke kolegům na stanici velitel pátrání Státní komise pro vraždy Arne Irvell, rozzuřený na nejvyšší míru. O události se dočetl v ranních novinách a všem nyní od plic vyčínil, že ho nevzbudili. Od vraždy uplynula spousta cenných hodin. Irvell ze všeho nejdříve spustil obvyklé postupy pro vyšetřování takového činu: povolal posily a zvýšil počet policistů, kteří přijímali tipy od veřejnosti.

V temnotě, která vyšetřování zahalovala, se objevil první záblesk světla: okolo půl sedmé ráno na západním chodníku na ulici Sveavägen našel jeden civilista střelu.

Policisté se vrátili k ohledání místa činu. Během sobotního dopoledne zametli chodník a s detektorem kovů ho celý prohledali. Potom na místo činu najel čisticí stroj, který zametl i silnici. Bylo nutné prohledat dvacet pět plastových pytlů odpadků, zatímco čisticí vůz shrnoval na hromadu další kubík sněhu, ledu a písku.

Noční chaos se změnil v systematickou policejní práci. Krajský policejní ředitel Hans Holmér se rozhodl zrušit plánovanou účast na Vasově běhu v Dalarně a vrátit se do Stockholmu. Cestou měl čas přemýšlet o motivu vraždy a už tehdy ho jako možný pachatel napadla kurdská organizace PKK.

Holmér přijel okolo jedenácté, zorientoval se v situaci, se samozřejmou autoritou převzal vedení vyšetřování a už na poledne svolal první tiskovou konferenci. Tam veřejnosti sdělil, kdy k vraždě došlo, kudy vrah uprchl a jak zní jeho domnělý popis. „Je mu třicet až pětáctýřicet let, má tmavé vlasy a je 175–180 centimetrů vysoký. Na sobě měl modrou zimní bundu, tmavé kalhoty a čepici s klapkami na uši, svázanými nahoře na temeni.“¹⁰

Sobota 1. března byla nabitá událostmi i pro Stiga Engströma. Engströmovi bydleli v upraveném rodinném domě na ulici Lahällsvägen 64 v Täby, na předměstí Stockholmu. Když se rozednilo, Stig se vydal pro ranní noviny. U poštovní schránky narazil na souseda, který se o vraždě doslechl z rádia. Stig sousedovi vylíčil, jak se zdržel v práci, jak cestou domů zaslechl výstřel a jak byl na místě činu mezi prvními. O samotné vraždě během tohoto krátkého rozhovoru nic neřekl. Venku byla zima a sousedům bude moct všechno vylíčit při dalších příležitostech.¹¹

Ve svém oblíbeném deníku *Svenska Dagbladet* se Stig Engström, člen umírněně konzervativní strany Moderaterna (dále jako moderáti), následně dočetl, co o vraždě zatím proniklo na veřejnost. Informace byly zmatené, v novinách se mimo jiné psalo, že vrah střelil Palmeho do hrudníku a že čin možná spáchali dva muži. Psalo se také, že k premiérovi jako první příběhly dvě mladé dívky a že policie hledá muže v „dlouhém tmavém kabátu“, který měl „čepici nebo kšiltovku“.

Stig Engström okamžitě zavolal do redakce *Svenska Dagbladet*, že také patří mezi první svědky na místě činu. Noviny poslaly k Engströmovým do Täby zpravodajský tým.

Stig se nechal vyfotografovat u kuchyňského stolu v teplácích, tmavém svetru a se sobotním vydáním novin v rukou. Reportérovi vylíčil, jak zrovna kráčel asi dvacet metrů za Palmeovými, když vrah vystřelil. Samotný výstřel nepostřehl, ale když vzhlédl, spatřil muže se zavřenýma očima ležícího na zádech, jemuž z nosu a úst vytékala krev. Kvůli srážení krve Engström s pomocí svědkyně Anny Hageové obrátil premiéra na bok, do stabilizované polohy.

Během dopoledne zavolal Stig i kolegovi, jehož horskou chatu v Idre si s manželkou na týden pronajali. Právě ten den měli odjet, ale grafik svému spolupracovníkovi oznámil, že se ještě zdrží ve Stockholmu, protože ho policie pozvala k výslechu „kvůli té Palmeho vraždě“ – těsně po ní totiž prošel okolo místa činu.¹²

Potom, asi o půl dvanácté, zavolal dalšímu kolegovi. Roland Bergström zodpovídal za provoz recepce u hlavního vchodu do budovy Skandie. Když se mu Engström dovolal, Bergström zrovna odcházel na tenis. Engström vysvětlil, že v pátek pracoval přesčas a náhodou se ocitl uprostřed toho dramatu. Jelikož ho, jak tvrdil, nahání policie i novináři, potřebuje vědět, v kolik hodin přesně si na hodinách v recepci odpíchl odchod. Bergström slíbil, že mu pomůže, a zeptal se, jestli má čas jeho odchodu sdělit rovnou policii. To však chtěl Engström udělat sám, byť nevysvětlil proč. „Působil velice... no, ne přímo v šoku, ale dost otřeseně,“ uvedl Bergström později.

Engström mu následně popsal, co ten večer prožil. Prásknutí výstřelů prý nejdříve považoval za výbuchy výfukových plynů. K premiérovi, který ležel na zádech a krvácel z úst, dorazil mezi